

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ У КОНТРОЛІ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Сергій Валентинович ВІЛКОВ,

*кандидат юридичних наук,
Науково-дослідний інститут
публічного права, м. Київ*

Інституція громадянського суспільства являє собою відносно самостійний структурний елемент громадянського суспільства, який діє з метою задоволення інтересів його соціально активних членів у межах правової системи. До головних ознак інституції громадянського суспільства науковці відносять: кожна з інституцій є відносно відокремленою стосовно інших, відмінність кожної інституції визначається можливістю її самостійної діяльності незалежно від діяльності інших; правова урегульованість її діяльності, необхідність її легалізації; структурним елементом інституції громадянського суспільства є соціально активний її член; в основі утворення інституції лежить інтерес, який відображає необхідність члена громадянського суспільства у взаємодії з іншим з метою задоволення власних потреб [1, с. 73].

Нами наголошується, що інституції громадянського суспільства як суб'єкти контролю за діяльністю органів адвокатського самоврядування – це незалежні, добровільно сформовані організаційно оформлені або неформалізовані окремі особи або об'єднання осіб, що реалізують суспільний інтерес за відсутності владних повноважень шляхом здійснення публічного моніторингу, нагляду, аналізу та оцінки діяльності органів адвокатського самоврядування для забезпечення прозорості, підзвітності та відповідальності органів адвокатського самоврядування у межах правової держави.

У свою чергу, контроль громадських інституцій за діяльністю органів адвокатського самоврядування – це системна, ініційована знизу та суспільно значуща діяльність інститутів громадянського суспільства, спрямована на спостереження, аналіз, оцінювання й правове реагування на функціонування органів адвокатського самоврядування з метою забезпечення їхньої прозорості, підзвітності, дотримання професійних етичних стандартів, публічних інтересів та верховенства права у сфері реалізації права на правову допомогу. Контроль передбачає моніторинг процедур управління у межах адвокатської спільноти, оцінку відповідності діяльності органів самоврядування чинному законодавству та етичному регламенту, а також ініціювання звернень, публічного обговорення або консультативного впливу з боку громадськості, не втручаючись у професійну автономію адвокатури, але забезпечуючи баланс між її незалежністю та соціальною відповідальністю.

Суб'єкти громадського контролю рівною мірою можуть використовувати правові і соціальні контрольні механізми. У першому випадку суб'єкти громадського контролю при виявленні порушень з боку державних органів і посадових осіб застосовують правові механізми, реалізуючи конституцій-

не право на звернення до різних органів державної влади з метою вжиття відповідних заходів. В іншому – при виявленні недоліків у діяльності службовців контрольний вплив здійснюється через інститут громадської думки. Використовуючи цей соціальний інститут, заснований на моральних та етичних нормах, суб'єкти громадського контролю віддають широкому розголосу факти порушень, формують негативне ставлення населення до них та осіб, що їх скоїли. Тоді в багатьох випадках осуд суспільства може бути значно відчутнішим за заходи державного примусу. Крім того, донесення до суспільства фактів зловживання владою, порушень принципу верховенства в системі державного управління не тільки викликає негативний резонанс у суспільстві, але й є приводом для втручання в ситуацію офіційних осіб [2, с. 40-47].

Загалом, можливо виділити наступні особливості контролю громадських інституцій за діяльністю органів адвокатського самоврядування: 1) подвійна природа контрольних механізмів (контроль реалізується через правові засоби впливу (звернення, скарги, судове оскарження рішень адвокатського самоврядування) та соціальні інструменти (гласність, формування громадської думки, суспільний тиск на органи самоврядування в разі відхилення від етичних та професійних стандартів); 2) обмеження втручання в професійну автономію адвокатури (громадський контроль здійснюється з дотриманням меж самостійності та незалежності адвокатури, не втручаючись у її процесуальну діяльність, однак допускає вплив на управлінські, організаційні, фінансові та етичні аспекти функціонування органів адвокатського самоврядування); 3) конституційна та правозахисна основа (контроль громадських інституцій ґрунтується на конституційних правах громадян на участь в управлінні державними справами, свободу слова та доступ до інформації, а також на цілях захисту прав і свобод осіб, які отримують правову допомогу); 4) прозорість і підзвітність як ключові цінності (одним із головних завдань контролю є забезпечення відкритості процедур прийняття рішень у системі адвокатського самоврядування, підзвітність його органів перед юридичною спільнотою та суспільством загалом); 5) комплексна суб'єктність контролю (суб'єктами контролю можуть виступати як інституалізовані структури громадянського суспільства (правозахисні організації, профільні ГО, аналітичні центри), так і індивідуальні громадяни); 6) профілактична функція (контроль може мати попереджувальний характер, спрямований на запобігання зловживанням, конфлікту інтересів або неефективному управлінню); 7) рекомендаційний характер рішень громадських інституцій (висновки та оцінки, що формуються в результаті громадського контролю, як правило, мають дорадчу (неконвенційну) силу, проте можуть мати високий соціальний резонанс і слугувати поштовхом до реформування органів адвокатського самоврядування чи перегляду конкретних рішень); 8) інтегративна роль (контроль громадських інституцій забезпечує інтеграцію адвокатського самоврядування в загальну систему публічного нагляду, формуючи механізм збалансованого впливу між професійною автономією й демократичною відповідальністю перед суспільством).

Громадський контроль у публічному адмініструванні є складним, комплексним, поліфункціональним інструментом участі суб'єктів громадянського суспільства у публічному адмініструванні, що характеризується конт-

рольно-наглядовою, інспекційною, експертною та аналітично-перевірочною юридичною природою та полягає у здійсненні суб'єктами громадянського суспільства законодавчо гарантованої діяльності з метою загальної участі суб'єктів громадянського суспільства в управлінні державними справами, впровадження принципів громадянського суспільства в національне публічне адміністрування, реальної реалізації органами влади інтересів громадянського суспільства [3, с. 104]. Основною характеристикою саме ефективного громадського контролю є нормативна закріпленість статусу суб'єктів громадянського суспільства, на які законодавством покладено обов'язок здійснення громадського контролю; в Україні найпоширенішими спеціалізованими інституціями є ради громадського контролю при органах влади, що використовують низку адміністративних інструментів при здійсненні громадського контролю. Тобто, громадський контроль не може реалізовуватися без використання інших адміністративних інструментів суб'єктів громадянського суспільства (діалог, консультації, партнерські дії тощо), що за своєю юридичною природою не є контрольно-наглядовими, однак в сукупності становлять механізм участі суб'єктів громадянського суспільства у публічному адмініструванні [3, с. 114–115].

Оскільки адвокатура є досить специфічною інституцією, контроль громадських інституцій за діяльністю органів адвокатського самоврядування в Україні є обмежені форми, зокрема: 1) запити на публічну інформацію, участь відкритих заходах та інших формах взаємодії громадськості та органів адвокатського самоврядування; 2) звернення інституцій громадянського суспільства до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури щодо порушення адвокатами законодавства; 3) співпраця щодо вдосконалення законодавства у сфері адвокатури.

В кінцевому підсумку зазначимо, що громадський контроль за діяльністю органів адвокатського самоврядування може виражатися через персональну правозахисну ініціативу громадян, які використовують апеляційний механізм оскарження рішень органів адвокатського самоврядування для висловлення публічного сумніву щодо об'єктивності та доброчесності внутрішнього рішення органу адвокатського самоврядування. На практиці існує специфічна форма громадського контролю за органами адвокатського самоврядування, що має індивідуально-апеляційний характер та реалізується персонально, спрямована на перегляд управлінських рішень, функціонує в межах інституційної моделі самоврядування та є виявом демократичного нагляду знизу.

Список використаних джерел:

1. Мерник А. М. Поняття та ознаки інституцій громадянського суспільства. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 65-73.
2. Вітвіцький С. С. Інститут громадянського контролю в Україні: поняття, сутність, тенденції розвитку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 40-47.
3. Левченко Д. С. Суб'єкти громадянського суспільства у публічному адмініструванні в Україні: дис. докт. філос. за спец. 081 Право. Київ, 2020. 225 с.